

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

# Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, [www.reprorecht.nl](http://www.reprorecht.nl)) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, [www.cedar.nl/pro](http://www.cedar.nl/pro)).

*No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.*

[info@boomamsterdam.nl](mailto:info@boomamsterdam.nl)  
[www.boomuitgeversamsterdam.nl](http://www.boomuitgeversamsterdam.nl)

## Mateloosheid

«Neurosekeuze» blijft een intrigerende term voor een intrigerend probleem. Volgens Freud is de neurose waaraan iemand lijdt dispositioneel vastgelegd, bijvoorbeeld in een dispositie tot dwangneurose. De vraag dringt zich op in hoever we hier van «keuze» kunnen spreken. Wat we onder «dispositie» moeten verstaan, is overigens niet zo eenduidig. Soms bedoelt Freud hiermee alleen de overgeërfd biologische aanleg, soms (vooral in zijn latere werk) laat hij er ook ervaringen in de vroege kinderjaren onder vallen. We kunnen de neurosekeuze vooral op het driftleven betrekken, dan wel overwegend op de psychologische constellatie. De Rattenman, die driftkikker, zou zich hierover mateloos, dwangmatig klem piekeren. Hij vormt een interessante casus om het verband tussen de neurosekeuze en de specifieke driftconstellatie te onderzoeken.

Maar ook onze (vroegste) ervaringen «kiezen» we toch niet? Hebben we dan gekozen wie we zijn? Kies ik er dan voor om borderline te worden? — of nee, geef mij toch maar een narcistische stoornis. Heb ik inspraak in mijn geprefereerde gehechtheidsstijl? Kiest een drankzuchtige voor een mateloze, zelfdestructieve afhankelijkheid van een genotmiddel in plaats van er met mate van te genieten? Ook hier is sprake van zowel een «genetische kwetsbaarheidsfactor» als van een vroeg psychisch tekort.

Het probleem is misschien dat we onder «keuze» als vanzelfsprekend «vrije keuze» verstaan. Kunnen we echter kiezen «onder dwang»? Is dat dan nog «kiezen»? Of kunnen we juist pas dán, als de keuzemogelijkheden beperkt zijn, echt van kiezen spreken? Hier komen we in de sfeer van het sartrianse adagium: we zijn veroordeeld tot vrijheid, als mens kunnen we onze verantwoordelijkheid niet ontlopen. En stelt u zich eens voor dat de notie «keuze» helemaal zou wegvallen. Worden we dan niet herleid tot machines, die alvast niet meer over het keuzeprobleem kunnen nadenken? In de dwangbuis van pure organische mechaniek zou de Rattenman van zijn dwangproblemen bevrijd zijn, maar ook van de lust die deze hem opleveren — hij zou zelfs niet meer kunnen voelen hoezeer hij zijn twijfelzucht mist. Zonder keuzes, hoe gedwongen ze ook zijn of aanvoelen, verliezen we wat ons tot mensen maakt.

Hoe onvrij het vrije associëren ook is, zonder inbegrip van enige keuze-mogelijkheid aan de kant van het subject is de psychoanalyse een maat voor niets. Mensen kunnen nooit op dezelfde wijze als andere natuurverschijnselen onderzocht worden. Een tsunami is niet verantwoordelijk voor de ravage die hij aanricht, een dwangneuroticus met onderdrukte woede die onder invloed van alcohol alle remmingen verliest wel. Op de menselijke complexiteit staat

geen maat. Tsunami's hebben geen last van ideologieën, mensen wel. De menselijke mateloosheid laat zich niet ongedwongen meten, hoewel het tegelijk deel uitmaakt van deze zelfde mateloosheid om dat tóch te willen. Ook de psychoanalyse staat hier voor een lastige keuze. Moet zij haar eigen mateloosheid beschermen om geen 'psychoanalyse zonder eigenschappen' te worden, of doet ze er goed aan zich toch een maat te laten aanmeten, ook al voelt die niet altijd even passend? Zowel meetzucht, meetdwang als meetfobie kan zich in uiteenlopende maten voordoen. Zou dat ook 'dispositioneel' bepaald zijn?

*Michel Thys*

► *Afscheid en welkom*

Bij het verschijnen van dit nummer heeft Marc Hebbrecht de redactie verlaten. Einde 2009 was de maximale periode van acht jaar verstreken, waarin hij namens de Vlaamse Vereniging voor Psychoanalytische Therapie in de redactie zat. Zoals mijn voorganger Frans Schalkwijk ongetwijfeld zal bevestigen, waren het acht jaren van onophoudelijke en sterke betrokkenheid bij het *Tijdschrift*. Marc was een vaste waarde in de redactionele groepsdynamiek en een harde werker. Naast het redactiewerk op zich liet hij zich evenmin onbetuigd als auteur van artikelen, verslagen en recensies. Daarbij bewaarde hij steeds een ruime blik op het psychoanalytische veld, zonder zijn persoonlijke interesses en invalshoeken daarom te verbergen. Marc is met name wat ik zou noemen een 'Italo-fiel analyticus' met bijzondere belangstelling voor de interpersoonlijke (overdrachts- en vooral tegenoverdrachts)dynamiek in het analytische proces.

Vanaf medio 2002 was Marc bovendien plaatsvervangend hoofdredacteur en de eerste boekenredacteur. In deze laatste functie is het grotendeels aan hem te danken dat de zeer gewaardeerde boekenrubriek in het *Tijdschrift* zowel kwantitatief als kwalitatief vooruitging en nog meer externe recensenten aantrok.

Zoals vele Vlaamse collega's al lang en Nederlandse collega's nu ook beginnen te weten, is Marc Hebbrecht een betrouwbaar en geestig man, met wie het prettig samenwerken is. Hij vertrekt bijna geruisloos, maar niet zonder ons, in dit nummer, een artikel na te laten dat ons uitnodigt bij zijn vertrek met mate en dankbaar een glas te drinken. Bedankt Marc, namens de hele redactie, voor jouw bijdrage aan de groei en ontwikkeling van het *Tijdschrift voor Psychoanalyse*.

Ik ben verheugd tegelijkertijd collega Guy Verbruggen te mogen verwelkomen in de redactie. Hij zal vanuit de vvPT Marc 'aflossen' en werd meteen bereid gevonden de functie van nieuwe boekenredacteur op zich te nemen. We kijken uit naar een boeiende samenwerking.

Ook dank ik Nelleke Nicolai, die vanaf dit nummer plaatsvervangend hoofdredacteur is. Als het nodig is, zal ik me met plezier door haar laten vervangen.

*Michel Thys*